

Recenze

HERŮFEK, JAN. 2020. *COMMENTO SOPRA UNA CANZONE DE AMORE V KONTEXTU SVÉ DOBY*. PRAHA: FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY.

TOMÁŠ NEJESCHLEBA

Katedra filozofie

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Křižkovského 12

779 00 Olomouc

tomas.nejeschleba@upol.cz

<https://doi.org/10.5507/aither.2021.001>

Jan Herůfek, vyučující na katedře filozofie Filozofické fakulty v Ostravě, se postupně vyprofiloval na českého specialistu na dílo slavného renesančního filosofa Giovanniho Pico della Mirandola (1463–1494), tzv. knížete svornosti. Kromě řady časopiseckých studií vydal již i několik knižních publikací, které se víceméně týkají Mirandolových tzv. *Konklusí*, tj. devíti set tezí, jež italský filosof vypracoval s cílem uspořádat o nich v Římě diskusi, která se však nekonala, neboť část tezí byla odsouzena. První Herůfkova kniha s názvem *Proces Giovanniho Pica della Mirandola* (Ostrava: Ostravská univerzita 2014) se týká právě okolností tohoto odsouzení a kromě studie obsahuje i překlad latinského záznamu procesu spolu se dvěma ukázkami z Picovy *Apologie*. Dále Herůfek vydal překlad latinského spisu Flavia Mithridata *Sermo de passione Domini* / *Řeč o utrpení Páně* (Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta 2015), tj. díla sicilského konvertity od judaismu ke křesťanství, který Pica seznamoval s kabalou a zde sám představil koncept křesťanské kabaly. A do třetice publikoval Herůfek knihu *Scientia prohibita G. Pica della Mirandola* (Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta 2017), která navazuje na obě předchozí a soustavněji seznamuje čtenáře s Picovou koncepcí přírodní filozofie, jež obsahuje z hlediska papežské komise problematické a později odsouzené teze z oblasti přirozené magie a kabaly.

Ve své nejnovější monografii, vydané v nakladatelství Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, se Jan Herůfek zaměřil na Mirandolovo

italsky psané dílo *Commento sopra una canzone de amore*, které je komentářem k básni o lásce *Amor, dalle cui* florentského básníka Girolama Benivieniho (1453–1534). Mirandola k devíti slokám Benivieniho básně připojil tři knihy výkladu „podle mysli a názoru platoniků“, jak zní závěr titulu knihy (*secondo mente e opinione de Platonici*), jakož i samostatný komentář k jednotlivým slokám básně (*commento particolare*). Samotná Benivieniho báseň je inspirována slavnou raně renesanční básní Guida Cavalcantiho (1259–1300) *Donna mi prega* (ta je nyní dostupná i v českém překladu Jiřího Pelána v prvním svazku antologie *Italská renesanční literatura*, 1, vyd. Václav Černý a Jiří Pelán, Praha: Academia 2020, str. 30–32), jíž se ve svém komentáři k Platónovu dialogu *Symposion* nazvaném *De amore* věnoval i florentský platonik Marsilio Ficino. Krátká Ficinova kapitola nese název *Conclusio supradictorum et opinio Guidonis Cavalcantis Philosophi* a Mirandolův komentář je do jisté míry právě polemikou s Ficinovým výkladem.

Právě onen polemický tón, k tomu doba vzniku komentáře, která krátce předcházela procesu a odsouzení Pica, jakož i skutečnost, že nejen Mirandola, ale i Benivieni se stali v devadesátých letech patnáctého století přívrženci teokratických reforem a morální obrody propagované Girolamem Savonarolou,

byly příčinou, proč kniha dlouho nebyla vydána tiskem a kolovala pouze v rukopisech. Zvláště Benivieni se po Mirandolově smrti (1494) dlouho bránil vydání milostného díla jeho mládí, které se tak tiskem spolu s Mirandolovým komentářem objevilo poprvé až v roce 1519. Ovšem i v současnosti bývá *Commento* v pracích o renesanční filosofii spíše přehlíženo, např. Thomas Leinkauf ve svém rozsáhlém, dvousvazkovém *Grundriss Philosophie des Humanismus und der Renaissance, 1350–1600* (Hamburg: Meiner 2017) je vůbec nezmiňuje. O to více je třeba ocenit, že si Jan Herůfek vybral za předmět svého zájmu právě toto Mirandolovo dílo.

Commento pochází z roku 1486, tedy ze stejného roku jako výše zmíněné *Teze* (*Conclusiones*), proto je pochopitelné, že Jan Herůfek jako první kontext *Commenta* uvádí onu chystanou, avšak neuskutečněnou římskou disputaci. Činí tak prostřednictvím „pokusu o portrét“ Giovanniho Pica, v němž si všímá raného Mirandolova sporu o filosofický styl, tj. o spor mezi ambicemi humanistické, rétorické a stylistické dokonalosti na straně jedné a filosofickým obsahem na straně druhé. Téma u Mirandoly vede k využívání tzv. pařížského, filosoficko-teologického stylu, který uplatňuje ve svých *Conclusiones*. Těm se možná Herůfek v kontextu *Commento* věnuje až zbytečně detailně: složení papežské komise

a seznam odsouzených tezí jsou sice bezesporu důležitá fakta, avšak nemají až tak přímý vliv na uchopení *Commento*. A také je třeba upozornit, že Herůfkův „pokus o portrét“ Giovanniho Pica není úplný; autor načrtává především Picovu humanistickou formaci a zmiňovaný proces a odsouzení, stranou však u něj zůstávají pozdní léta Picova krátkého života.

Důležitým kontextem, kterému se Herůfek v další části své práci věnuje, je návaznost na tzv. pradávnu teologii (*prisca theologia*). Hledání údajných zdrojů platónské filosofie je klíčovým bodem Ficinova projektu smíření platonismu s křesťanskou naukou s cílem ukázat, že platonismus je pravou křesťanskou filosofií. Oproti tomu, jak upozorňuje Herůfek, Mirandolův projekt synkretické filosofie je mnohem širší a zahrnuje také aristotelickou tradici, což mu umožňuje navázat i na filosofické zdroje středověké, arabské a židovské. Odlišnost přístupu ke koncepci *prisca theologia* u obou renesančních myslitelů je pak pro Herůfka východiskem pro představení dvou momentů Mirandolova *Commento*: jednak pojetí pravého přátelství, které je u Mirandolovy polemiky s Ficinovou platónskou interpretací, jednak pojetí pravé blaženosti, ve kterém Mirandola vychází z hebrejských zdrojů.

Komparace Ficinova a Mirandolova pojetí lásky a speciálněji pojetí pravého přátelství je stěžejní částí Herůfkovy publikace a vlastně i klíčovým momentem jeho výkladu *Commento*. Herůfek se snaží ukázat, že oba autoři předkládají odlišné koncepce lásky na základě

odlišné interpretace Cavalcantiho básně *Donna mi prega*. Zatímco Ficino ji ve svém komentáři k Platónovu dialogu *Symposion* uchopuje platónsky prostřednictvím sokratovské ideální lásky, která usiluje o přechod od lásky tělesné k lásce duchovní, Mirandola využívá znalosti filosofie aristotelické tradice a považuje Cavalcantim opěvovanou lásku za lásku smyslovou, nižší, proti které klade lásku nebeskou.

V závěru knihy se pak Herůfek zabývá Mirandolovým pojmem štěstí/blaženosti (*felicitas*). Neomezuje se na *Commento*, nýbrž sleduje pojem i v dalších dílech knížete svornosti, od *Conclusiones* přes *Oratio – Řeči o důstojnosti člověka*, *Apologii* až ke knize *Heptaplus*, v níž zvláště navazuje na kabalistickou tradici výkladu Písma. Jsou to právě hebrejské zdroje v kombinaci s renesančním platonismem i se středověkou aristotelickou tradicí, co určuje Mirandolovo specifické uchopení blaženosti.

Tato závěrečná kapitola je tak jakoby dodatkem k hlavnímu tématu nebo patří do spíše širšího kontextu *Commento*. Tím se dostávám krátce ke koncepci celé knihy. Zaprvé je třeba upozornit, že Herůfkova kniha není výkladem Mirandolova *Commento* jako celku, ale všímá si jen některých motivů a momentů, totiž koncepce lásky, kterou především představuje jako již zmíněnou kritiku Marsilia Ficina, respektive jeho pojetí pravého přátelství. Ovšem *Commento* obsahuje i další momenty, např. pojetí člověka jako mikrokosmu, tomu se např. věnuje Thorsten Bürklin ve studii k německému překladu (Giovanni Pico della Mirandola, *Kommentar zu einem Lied der*

Liebe, Hamburg: Meiner 2001). Zadruhé by bylo možné dodat i další kontexty, především již zmíněný pozdější příklon Mirandoly a Benivieniho k Savonarolovi nebo kontext jiných dobových zpracování tématu, například u Leona Ebreo, který je sice zmíněn, avšak stál by za rozvedení. (K tomu monografie Jozef Matula, *Leone Ebreo. Renesančný dialóg medzi láskou a múdrosťou*, Olomouc: Vydavatelství FF UP 2020.) To však nic nemění na tom, že poslední knihu Jana Herůfka je možné považovat za důležitý příspěvek k renesančnímu bádání u nás.